

A JPTE, MINT A REGIONÁLIS POLITIKA FELSŐOKTATÁS KÉPZÉSI KÖZPONTJA

(The Janus Pannonius University, as the Centre of Teaching
Regional Studies at the University Level)

BUDAY-SÁNTHA ATTILA

Az egyetemi szintű regionális szakember képzés kezdetei

A rendszerváltással egyidejűleg megkezdődő demokratizálódási folyamatok hatására, a központi tervezési rendszer megszűnésével, a települések, kistérségek, régiók gazdasági és politikai önállóságának és ezzel járó felelősségének növekedésével előtérbe került, hogy a felmerülő feladatok megoldására csak regionális szemlélettel rendelkező, a regionális politika, tervezés és gazdálkodás eszközeit, intézményeit, alkalmazott módszertanát ismerő szakemberek képesek. A szakember kifejezést azért kell használnunk, mert a területfejlesztési és tervezési feladatok megoldására hivatott regionális tudományok szerves részét képezik a korunk sokoldalú kihívására választ adni kívánó multidiszciplináris tudományoknak, amelyek az alaptudományok ismeretében jól felépített képzési program keretében sajátíthatók el. A regionális tudományok a környezet-gazdaságtanhoz hasonlóan interdiszciplináris tudománynak tekinthetők, amely nagyrészt a más tudományágaktól átvett eszközök és módszerek integrált felhasználásával közelíti meg és oldja meg az egyes térségekben felmerülő feladatokat. Erre nemcsak a fejlesztési feladatainknak a korábbinál eredményesebb megoldása, a fejlesztések terén eddig elkövetett hibák elkerülése érdekében van szükség, hanem azért is, mert az EU-hoz való csatlakozásunk a regionális fejlesztés terén nemcsak a korábbinál kedvezőbb lehetőségeket teremt, de egyben a területfejlesztéssel szemben új, magasabb szintű követelményeket is támaszt. A gondot eddig sem csak a pénz hiánya jelentette és jelenti még napjainkban sem, hanem azok ágazati szétforgácsoltsága, a fejlesztési tervekben az egyoldalú ágazati szempontok érvényesítése, amelynek következtében a különböző fejlesztési elképzelések kioltják egymást, vagy csak rossz hatékonysággal érvényesülnek. Csak egy példaként említem, hogy körültekintő tervezéssel a munkanélküliség kezelésére fordított eszközökből jórészt meg lehetett volna oldani az ország erdősisítését, amely a vidéki problémák kezelésében, a környezetvédelmi helyzetben, az ország kultúrállapotban tartásában és a jövőbeni fejlesztési lehetőségek terén a jelenleginél sokkal kedvezőbb helyzetet teremtett volna.

Mindez előtérbe helyezi a regionális tudományok oktatásának és kutatásának fontosságát. Erre Pécs az országban szinte egyedülálló lehetőségekkel rendelkezik, mert rendelkezésre áll egy 6 karú egyetem, amelyen az összes alapozó jellegű tudományterületen színvonalas képzés folyik, és Pécsen van a Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja és egyik alközpontja, a Dunántúli Tu-

dományos Intézet is. Nem kevésbé fontos az sem, hogy a regionális oktatás fejlesztését az intézet szakember állománya, vezetői fontos feladatnak tekintik. Megjegyzem, hogy mindenütt, ahol regionális képzés folyik vagy szándéka felmerült - Pécs mellett Győrött, Budapesten, Szegeden és Miskolcon -, a háttérrel a Regionális Kutatások Intézetének területi alközpontjai képezik. A pécsi posztgraduális szakon végzett hallgatók szorgalmazták Dunaújvárosban is a képzés beindítását. Ettől eltér a vidékfejlesztéssel foglalkozó képzés, amely 1994-ben a pécsi nappali képzéssel egyidejűleg indult a Gödöllői Agrártudományi Egyetemen a Gazdasági Agrármérnöki Szak szakirányaként.

Magyarország gazdasági- és társadalmi helyzetének változásával egyidejűleg megjelenő területfejlesztési szakképzéssel kapcsolatos igényt először a főhivatászerűen ezzel a kérdéssel foglalkozó kutatók érzékelték. Ezért Magyarországon a terület- és településfejlesztéssel kapcsolatos szakképzés Terület és településfejlesztési Továbbképző Szak címmel a JPTE Közgazdaságtudományi Kara posztgraduális szakaként az MTA Dunántúli Tudományos Intézetében Pécsen kezdődött el. Ezt követte a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetemen a pécsi kutatóintézetben kialakult képzési forma adaptációja. 1994-ben az a JPTE Közgazdaságtudományi Kara Agrár-, Környezet- és Regionális-gazdaságtan Tanszékének és az MTA RKK DTI-nek az együttműködésében kezdődött el a Regionális politika és gazdaságtan címmel a szakképzés a pécsi egyetemen, amelyben az Ipargazdaságtan Tanszék és a Természettudományi Karról az Általános Társadalomföldrajz és Urbanisztikai Tanszék is részt vesz. A posztgraduális és a nappali képzés pécsi tanterve volt a modellje a Győri Széchenyi István Főiskolán, a Miskolci Egyetemen, és annak Dunaújvárosi Főiskolai Karán beindult, valamint a Szegedi Egyetemen induló szakképzésnek. Hatással volt arra is, hogy a Pannon Agrártudományi Egyetem Gazdasági Mérnöki Szakán Kaposváron, a Regionális gazdaságtan kötelező tárgyként szerepel.

1996-ban akkreditáltuk a Regionális politika és gazdaságtan PhD. programunkat és még ebben az évben PhD. szinten beindult a képzés. A PhD. program ugyancsak a RKK DTI, valamint az Agrár-, Környezet- és Regionális-gazdaságtan Tanszék kutatói és oktató állományára támaszkodik, de a képzésben már részt vesz a Közgazdaságtudományi Karról a: Gazdaságelméleti, Gazdaságinformatikai, Marketing, Ipargazdaságtan, Stratégiai Management Tanszék; a Jogtudományi Karról: a Nemzetközi Jogi Tanszék; a Természettudományi Karról: az Általános Társadalomföldrajz és Urbanisztikai Tanszék, valamint az MTA RKK Győri és Budapesti Intézete, a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Jövőkutatási Tanszéke és az Agrárgazdasági Kutatóintézet, a Közgazdaságtudományi Intézet és az Ipargazdasági Kutató Intézet több kutatója is.

A történeti áttekintéssel kapcsolatban érdemes annyit megjegyezni, hogy a regionális politikai és gazdaságtani képzés három dátuma (1989, 1994, 1996) döntő abból a szempontból, hogy az három szinten, a graduális, posztgraduális és PhD. képzés szintjén egyidejűleg a magyarországi, de a volt szocialista régióban is az egyetemi képzés kezdetét jelentette.

A képzés eredményei, tapasztalatai

Végzettek száma, elhelyezkedése

Graduális képzésben eddig 3 évfolyamon 27 fő, posztgraduális képzésben pedig 10 évfolyamon 120 fő szerzett diplomát.

A végzettek döntő többsége a minisztériumoknál, önkormányzatoknál, kamaráknál, területfejlesztéssel kapcsolatos kutató intézeteknél, Phare Irodáknál, regionális fejlesztéseket finanszírozó bankoknál dolgozik. Többen részt vesznek a Területfejlesztési Tanácsok munkájában is.

Eredmények között jegyzem meg, hogy három év alatt 4 hallgatónk nyert a diplomamunkájával díjat. Egy hallgatónk a KTM tanulmányi ösztöndíját kapta meg (Csató Péter), 2 hallgatónk (Mészáros Nóra, Novotny Gábor) miniszteri dicséretben részesült, egy hallgatónk (László Csaba) pedig az MTA PAB tudományos pályázatán nyert első díjat. Mi jelentett nehézséget?

- Nem volt hazai minta, minden programot először kellett elkészíteni.
- Nem volt kielégítő a tananyag ellátottság – el kellett készíteni a tankönyveket.
- A rendelkezésre álló eszközpark (számítógépek, fénymásolók, fax stb.) hiánya nehézségeket okozott, főleg a PhD. programok szervezésében.
- A tanárok és a hallgatók külföldi tapasztalatszerzésére minimálisak voltak a lehetőségek.
- A szak a hallgatók előtt is ismeretlen volt és ezért kevés volt a jelentkező.

A képzés fejlesztésében kiemelkedő szerepe volt a Párizs 8, a Leedsi és Las Palmasi Egyetemmel közösen 1995-ben elnyert „Training managers in regional development and European Cooperations” c. Tempus programnak. A program lehetőséget teremtett egyéni és kitűnően előkészített 10 napos csoportos szakmai tanulmányutak lebonyolítására, valamint az oktatás tárgyi feltételeinek a megteremtésére. A program által biztosított előnyök a következőkben foglalhatók össze:

Külföldi tapasztalatszerzés és továbbképzés, amely módot nyújtott:

- személyes konzultációkra oktatókkal, kutatókkal, gazdasági és önkormányzati szakemberekkel;
- a szakirodalom szinte teljes körű áttekintésére a partner egyetemek könyvtáraiban;
- konkrét fejlesztési tervek tanulmányozására és egyidejűleg megvalósult fejlesztések megtekintésére (Pompei, Leeds, Sheffield stb.);
- a nyelvi készség fejlesztésére.

1. TÁBLÁZAT

*Külföldi úton résztvevők száma (Nancy, Párizs, Leeds, Las Palmas)
(Participants of Foreign Trip in Nancy, Paris, Leeds, Las Palmas)*

Megnevezés	1996	1997	1998
Kutató + oktató	15	15	16
Graduális hallgató	5	7	7
Posztgraduális hallgató	8	4	7
PhD. hallgató	-	4	19
Összesen	28	30	49

Forrás: saját adatgyűjtés.

Eredmények:

1. Minden nappali képzésben bekapcsolódó oktató részt vett valamelyik külföldi úton.
2. Minden főszaikos nappali tagozatos hallgató volt legalább 10 napos külföldi gyakorlaton.
3. A 30, jelenleg II. és III. éves PhD. hallgatóink közül 20 részt vett 10 naptól 3 hónapig terjedő szakmai úton a partner egyetemeken.

A több szakmai helyszín előnye volt, hogy lehetőséget nyújtott:

- a regionális fejlesztések eltérő súlypontjainak (Nancy-szolgáltatások, Leeds-szolgáltatások, Las Palmas-turizmus, Sheffield ipar és szolgáltatások stb.),
- országoként eltérő intézményrendszereinek és
- eltérő finanszírozási feltételeinek megismerése.

A külföldi tanulmányutak és a fejlesztési tapasztalatok közvetlen megismerése - a hallgatók mellett - főleg a regionális tervezéssel korábban nem foglalkozók, de a szakon oktatók részére nyújtott rendkívül hasznos ismereteket. Lehetőség nyílt, külföldi egyetem tanterveinek, képzési formáinak megismerésére; külföldi szakembereknek az oktatásba történő bekapcsolására. Eszközök beszerzésére sikerült a rendelkezésre álló keretből olyan mértékű gépbeszerzést megoldani, amely már teljes mértékben kielégíti a kutatás és az oktatás igényeit. (Beszerzésre került 8 számítógép, 2 fénymásoló, 1 scanner, 3 írásvetítő, 1 fax, 4 nyomtató és nagyon sok könyv és folyóirat.) Tananyagok elkészítésére nagyon lényeges, hogy a szükséges tananyagok megírása már a külföldi tapasztalatok figyelembevételével történt, illetve történik. Eddig elkészült négy könyv, és három várhatóan az év során kiadásra kerül.

Külön előnyként könyveljük el, hogy az oktatás feltételeinek javulásával, valamint az elmúlt években szerzett kedvező tapasztalatok következtében ugrásszerűen megnőtt a hallgatók érdeklődése a szak iránt. Kezdetben nagyon nehéz volt egy új szakot elfogadtatni a sláger szakok, a management, bank és pénzügyek, illetve a marketing mellett. A hallgatók között kialakult az a vélemény, hogy ez az a szak, amely a felsőbb évfolyamokon is (a szakképzés a IV. és V. évfolyamon folyik) teljesen új ismereteket nyújt, lehetőséget biztosít külföldi és hazai tapasztalatok megszerzésére és a külföldi oktatókkal és kutatókkal történő gyakori találkozásokra. A szak iránti érdeklődés növekedését nemcsak a főszaikosok száma, de az is mutatja, hogy a más szakon hallgatók közül sokan végigtanulták ezt a szakot is, a szak egyes tárgyait felvevők száma pedig sokszor 4-5-szörösen meghaladta a főszaikosok számát, az gyakran 30-40 főnél is több volt.

Regionális politika és gazdaságtan szak főszaikos hallgatóinak száma

1994	5
1995	7
1996	8
1997	8
1998	20

Az oktatás továbbfejlesztése

A graduál képzésben az eddigi tapasztalatok figyelembevételével történik a szakképzés fejlesztése. Alapvető cél, hogy erősítsük az EU-val kapcsolatos ismeretek oktatását. Szakunkat egy olyan EU-s képzési iránynak tekintjük, amely konkrét szakismereteket is nyújt. Kihhasználva a Közgazdaságtudományi Karon jelenleg

folyó tantervi reformot, a Tempus program tapasztalatainak figyelembevételével a szakképzés tantervét a következőképpen fejlesztjük tovább.

2. TÁBLÁZAT

EU és Magyarország regionális politikája (Térségmanagement)
(Regional Politics of EU and Hungary)

Regionális gazdaságtan	2 óra	dr. Hrubai László tudományos főmunkatárs
Területfejlesztés elmélete	2 óra	dr. Faragó László tudományos főmunkatárs
Centrum-periféria viszonya	2 óra	dr. Gazdag László egyetemi adjunktus
Európai regionális politika	2 óra	dr. Horváth Gyula főigazgató, PhD.
Vidékpolitika	2 óra	dr. Buday-Sántha Attila egyetemi tanár, DSc.
Iparpolitika	2 óra	dr. Hoványi Gábor egyetemi tanár, DSc.
Helyi politika - Területi közigazgatás	2 óra	Pálné dr. Kovács Ilona igazgató, PhD.
Önkormányzatok gazdálkodása	2 óra	dr. László Mária egyetemi docens, PhD.
Regionális marketing	2 óra	Kraftné dr. Somogyi Gabriella tudományos munkatárs
Környezetvédelmi management	2 óra	dr. Buday-Sántha Attila egyetemi tanár, DSc.
EU intézményi és döntési rendszer	2 óra	dr. Szalai Erzsébet egyetemi adjunktus
Management	2 óra	dr. Hanyecz Lajos egyetemi docens, PhD.
Transzeurópai hálózatok és a regionalizmus	2 óra	dr. Erdősi Ferenc egyetemi tanár, DSc.
Település szociológia	2 óra	dr. Kovács Teréz tudományos főmunkatárs, PhD.
Szakszeminárium	2 óra	

Ezzel egyidejűleg sor kerül minden tárgy ismeretanyagának megvitatására, és ez alapján az új tematikájának az elkészítésére.

A posztgraduális képzésre ebben az évben nem volt beiskolázás. Az RKK kutatói az „Európai regionális fejlesztés és kohéziós politika” címmel teljesen új tantervet készítettek, amely a korábbi 2 éves képzés helyett 7 tárgyra: Európai politikai földrajz, Európai regionális politikák összehasonlító elemzése, A transzeurópai hálózatok regionális hatásai, Regionális közigazgatás és szervezetrendszer, Vidékfejlesztés, Európai területi tervezés, Helyi gazdaságfejlesztés és partnerkapcsolatok, alapozottan féléves intenzív képzéseket kíván megvalósítani, amelynek részét képezne egy szabadon választott világnyelv oktatása is.

A PhD. képzésünkben ebben az évben fejezi be az első beiskolázott évfolyam a 3 éves tanulmányait. A tapasztalatok értékelése ezután következhet. Az már ma is látható, hogy a tervezett program teljesíthető és a kutatómunkához kellő segítséget

tud nyújtani. Ebben jelentős szerepe van az MTA Regionális Kutatások Központjával való együttműködésnek, amely biztosítani tudja azt is, hogy a hallgatókat nagy számban tudjuk bekapcsolni a kutató intézeteiben folyó kutató munkákba. A PhD. programunk iránt folyamatosan nő az érdeklődés, amit az alábbi adatok is igazolnak.

3. TÁBLÁZAT

*Regionális politika és gazdaságtan PhD. program hallgatóinak száma
(Number of Students in Regional Politics and Economics PhD. program)*

Évfolyam	Jelentkezők száma	Jelenlegi létszám
I. évf.	31	28
II. évf.	24	18
III. évf.	18	9
Tanulmányait szünetelteti	-	2
Összesen:	73	57

A PhD. képzésre csak egyetemi diplomával rendelkező szakemberek jelentkezhetnek. A képzési programra felvettek többsége már hosszú ideje dolgozik a szakmájában. Így már kellő tapasztalatok birtokában az egyetemi hallgatóknál is jobban meg tudják ítélni a szak újszerűségét, az általa nyújtott ismeretek fontosságát, amit a jelentkezők magas száma is tükröz.

Jövő évben egy éves beiskolázási szünetet fogunk tartani, hogy a védések lebonyolítására több figyelmet tudjunk fordítani. A programunkban egy egyéni képzési programban résztvevő hallgató (dr. László Mária) védésére ez év tavaszán került sor és ezzel megkezdődött a tudományos fokozatok kiadása.

Összefoglalóan a JPTE Közgazdaságtudományi Kara Agrár-, Környezet- és Regionális-gazdaságtan Tanszékének és az MTA RKK kutatóintézeteinek együttműködésében, a JPTE más tanszékeinek, továbbá több kutatóintézet vezető kutatóinak bevonásával Pécsen sikerült egy újszerű és a kor követelményeinek megfelelő képzési formát kialakítani graduális, posztgraduális és PhD. szinten egyaránt. A képzés feltételeinek megteremtésében a három külföldi egyetemmel közösen elnyert Tempus program, döntő szerepet játszott. A regionális fejlesztési igények növekedésével, az EU-hoz való csatlakozással egyidejűleg ugrásszerűen megnő a kereslet a regionális tudományokban jártas szakemberek iránt. Ezért szükség van arra is, hogy a magyar közéletben tudatosuljon az, hogy az országban már képeznek ilyen felkészültségű szakembereket.